

Een lering van de schout en schepenen van Spalbeek voor de meier van Donk, 1450

Rombout Nijssen

Tussen de oorkonden in het archief van de abdij van Sint-Truiden bevindt zich een oorkonde van 15 oktober 1450, waarin de schout en schepenen van Spalbeek op verzoek van de meier van de *erfbank* van Donk lering of *clernisse* verschaffen over een aspect van het toenmalige procesrecht zoals dat in Spalbeek werd toegepast. De *erfbank* van Donk was een rechtbank waarvan de zeven schepenen en de meier door de abt van de benedictijnenabdij van Sint-Truiden werden aangesteld. Zij trad op als cijnshof voor de goederen die de abt in Donk bij Herk-de-Stad en in een aantal gemeenten in de nabije en verre omgeving in cijns had uitgegeven en sprak recht in geschillen over die cijnsgoederen¹. Wanneer de *erfbank* recht sprak over het bezit van cijnsgoederen die van haar afhingen - waarvan de bezitters jaarlijks aan de meier van het hof een cijns moesten betalen - dan was tegen haar vonnissen beroep mogelijk bij de schepenen van Sint-Truiden. Bovendien werden gerechtelijke procedures over het bezit van cijnsgoederen die van de *erfbank* afhingen niet tot het einde voor de *erfbank* gevoerd. Op een bepaald moment in de procedure werden deze gerechtszaken aan de schepenen van Sint-Truiden overgedragen, die alleen bevoegd waren om een eindoordeel over het bezit van die goederen te vellen.

De oorkonde bleef in origineel bewaard², en in drie afschriften in oorkondenboeken³ die deel uitmaken van het archief van de abdij. Bovendien werd zij in 1875 uitgegeven door C. Piot⁴. Omdat zij klaarheid verschaft over een weinig bestudeerd en weinig gekend aspect van het oude recht, is het wellicht goed haar grondig te analyseren.

1 R. Nijssen, *Inventarissen van de archieven van de schepenbank van Herk-de-Stad, van de erfbank van Donk, het laathof van Waanrode, het laathof van Sint-Amor, het Schoppenhof, het Klein Hof van Heer, het hof van Gulick, het Proosthof, het laathof van Hamel, het laathof van Halbeek en de cijnshoven van de Luikse Rekenkamer te Herk-de-Stad*. Brussel, 1999, pp. 22, 85-89; M. Van der Eycken, *Het archief van de benediktijnerabdij van Sint-Truiden*. Dl. 1, Inventaris. Brussel, 1985, pp. 113-114.

2 Rijksarchief Hasselt, *Oorkonden van de abdij van Sint-Truiden*, nr. 1168.

3 Rijksarchief Hasselt, *Archief van de abdij van Sint-Truiden*, nr. 24, folio 22; nr. 25, folio 20; nr. 249, folio 67-69.

4 C. Piot, *Cartulaire de l'abbaye de Saint-Trond*. Dl. 2. Brussel, 1875, pp. 299-300.

De meier van de *erfbank* van Donk had zich tot de schout en schepenen van Spalbeek gewend met de vraag hoe men in Spalbeek op het terrein de bezitsoverdracht afhandelde van een onroerend goed dat in Spalbeek lag, dat van de *erfbank* van Donk afhing, waarvoor bij de *erfbank* een proces aangespannen was wegens achterstallige betaling van een cijns, van een rente of van een pacht, en waarvan door de schepenen van Sint-Truiden was gevonnist dat de procespartij, die wegens de achterstallige betaling gevorderd had, in het bezit van het goed in kwestie diende gesteld te worden. De meier wilde meer bepaald weten welke rol daarin weggelegd was voor de schout en schepenen van Spalbeek, en voor hemzelf en de schepenen van de *erfbank*: *wie men hon reesch ende aerde leveren sal, wie ende in wat manieren dat der scouteit van Spalbeke met synen scepenen ende metten meyer ende scepenen van Donck dat hanteren.*

In hun antwoord verklaarden de schout en de schepenen van Spalbeek dat hun duidelijk - *waele condich* - was en dat zij *oec altyt gesien hebben*, zoals hen bovendien door hun *auder gesellen* bevestigd werd, dat in zo een geval de meier van Donk aan de schout van Spalbeek verzocht de partij aan wie het bezit door de *erfbank* of door de schepenenbank van Sint-Truiden was toegewezen, een *beleyt* te doen, of die partij daadwerkelijk in het bezit te stellen van het goed. De schout bracht de schepenen dan naar het goed *daer die pertien dat beleyt oft ontfaen zullen*, waar dan ook de meier van Donk en zijn schepenen *present* waren. Ter plaatse *maent* de meier dan de schepenen van Donk hem te vertellen *wes vander zaken voere hon comen es*, waarop de schepenen verklaren *wor voere ende wor omme dat die guede beclaecht ende uytgewonnen syn*, en waarom het bezit van het goed aan deze partij was toegewezen. Vervolgens verzocht de meier van Donk de schout van Spalbeek de schepenen van zijn dorp te manen en de partij die het proces gewonnen had in het bezit van het goed te stellen. Wanneer de schout hen dan maande, vonnisten de schepenen van Spalbeek in de lijn van de verklaringen van de schepenen van Donk, en verklaarden dat hun schout *den pertien reesch ende eerde verleenen sal*: dat hij de nieuwe bezitters een graszode en wat aarde van het goed in kwestie in handen geven zou, als symbool van het feit dat hij hen in het bezit ervan stelde. Zodra de schout dat gedaan had, mochten de meier en de schepenen van Donk de zaak voort afhandelen - *soe hanteren der meyer van Donck ende syn scepenen die zaken voert nae honre banck recht* - voor zover er dan nog iets af te handelen viel. Tot slot vergaten de schout en schepenen van Spalbeek niet in hun *clernisse* op te nemen dat zo een bezitsoverdracht - *alsulken beleye* - hen recht gaf op de gebruikelijke vergoeding of *onsen gewoenlicken salaris*. Hoeveel dat salaris bedroeg vermeldden zij niet. Wellicht behoefde dat punt geen verduidelijking.

Omdat de meier deze uitleg graag op schrift had, lieten de schout en schepenen van Spalbeek hun *clernisse* in een oorkonde vastleggen. Aangezien de schepenenbank geen zegel

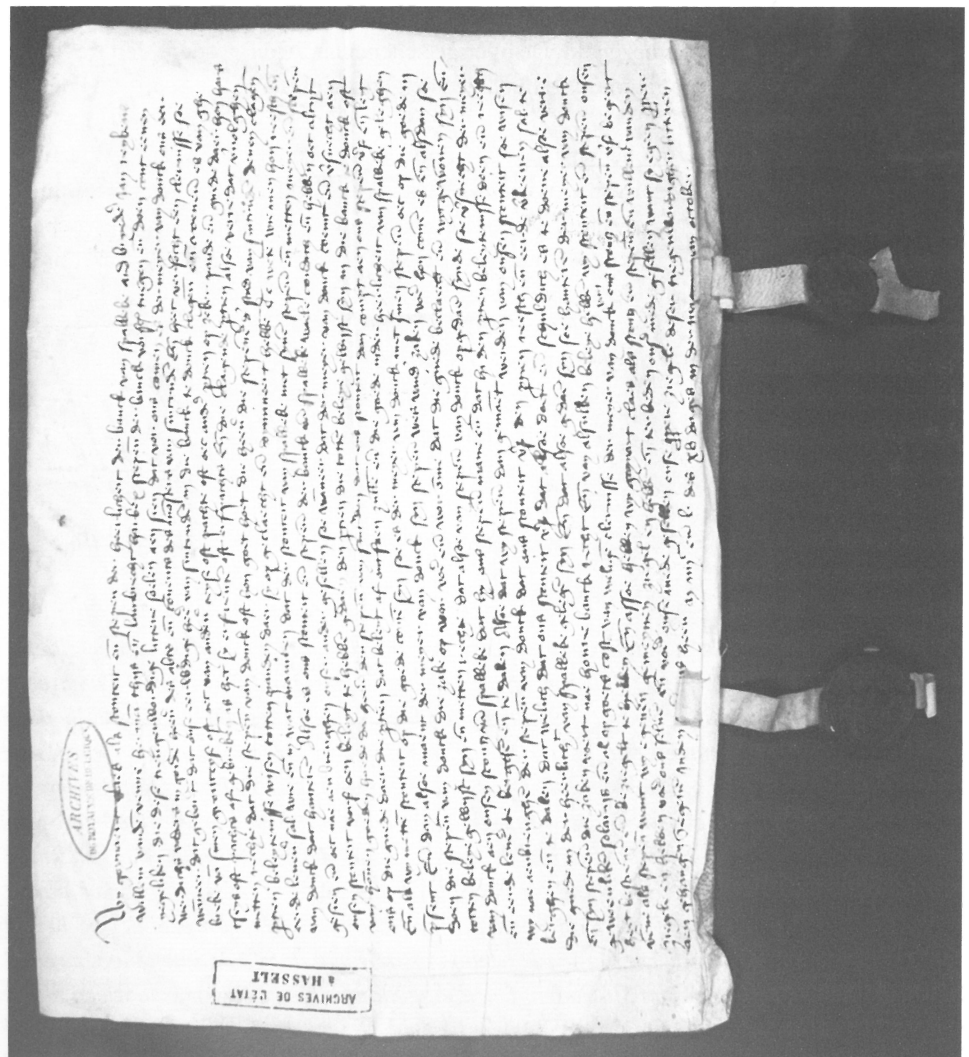
en van Spalbeek
recht afhandelde
afhing, waarvoor
ng van een cijns,
Sint-Truiden was
rderd had, in het
de meer bepaald
palbeek, en voor
leveren sal, wie
de metten meyer

dat hun duidelijk
endien door hun
an de schout van
de schepenenbank
dwerkelijk in het
et goed daer die
n zijn schepenen
hem te vertellen
wor voere ende
het bezit van het
Donk de schout
proces gewonnen
de, vonnisten de
en van Donk, en
dat hij de nieuwe
n geven zou, als
t dat gedaan had,
soe hanteren der
ht - voor zover er
van Spalbeek niet
ve - hen recht gaf
at salaris bedroeg

n schepenen van
nbank geen zegel

n Loon 91 (2012)

Limburg-Het Oude Land van Loon 91 (2012)

Rijksarchief Hasselt,
Oorkonden van de abdij
van Sint-Truiden, nr.
1168.

195

had, werd de oorkonde door schout Goyvaert Claes en schepen Willem vanden Venne met hun persoonlijke zegels bezegeld. De overige schepenen, Ard Bryedere, Jan Reykens, Herman Thys en Lambrecht Harbex, hadden geen eigen zegel.

Beide zegels werden in groene was op een dubbele perkamenten zegelstaart aan de oorkonde gehangen. Het zegel van Goyvaerts Claes is rond en heeft een diameter van 28 mm. Op het zegel is een wapenschild afgebeeld met een schuinbalk met daarop een tak. Het schild ligt op een dubbele driepas met afwisselend afgeronde en uitstekende gotische hoeken. De gotische hoeken lopen door de legende die tussen twee lijnen bevat is: “.S: GHYOYAERT.CLAES”. Het zegel van Willem vanden Venne werd met minder zorg aangebracht. De afbeelding - doorntakken? - is minder goed herkenbaar, en de legende tussen twee lijnen aan de rand van het zegel is deels platgedrukt. Het zegel van vanden Venne is kleiner dan dat van schout Claes. Het heeft een diameter van 21 mm.

Tekstuitgave: Rijksarchief Hasselt, *Oorkonden van de abdij van Sint-Truiden*, nr. 1168

Wy Goyvaert Claes als scoutiteit ende scepen der heerlicheit der banck van Spalbeke, Ard Bryedere, Jan Reykens, Willem vanden Venne, Herman Thys ende Lambrecht Harbex, scepenen der banck vorscreven, tugen ende doen cont eenen yegeliken die dese teugenwordige littere soelen aen sien, dat vor ons comen es der meyer van Donck ons eerwerdichs vordens in goide heeren des abts ende convents des monsters van Sintruden ende heet versocht een clernisse soe wanneer dat geboirt dat onse eerwerdige heere van Sintruden in die banck te Donck clagende ende croenende es van ghebreke van sinen grontcyse oft oec van anderen ceyse oft pachte, oft oec andere pertien op zeker pande ende guede daer hen haeirs tseys oft pachts af gebrebende [lees: gebrekende] is, het sy erfrenten oft erfpachts ende die clagende pertien alsoe verre dat vervolghen metten recht, dat die scepenen der stad van Sintruden denen clagende pertien beleytenisse wisen totten panden daer sy op geclaecht ende dymineert hebben, te weten wie men hon reesch ende aerde leveren sal, wie ende in wat manieren dat der scoutiteit van Spalbeke met synen scepenen ende metten meyer ende scepenen van Donck dat hanteren. Alsoe es ons scoutiteit ende scepenen der banck van Spalbeke waele condich ende hebben oec altyt gesien ende oec nae aen brenghen onser auder gesellen soe wanneer dat der meyer van Donck coemt ende versuecht aen onsen scoutiteit vorscreven een beleyt te hebben gedaen den pertien die totten beleye gewyst syn in die banck te Donck oft van honnen goeden hoede, die heeren den scepenen van Sintruden, dat ons scoutiteit dan compt aen ons scepenen vorscreven ende leyt ons op die guede daer die pertien dat beleyt oft ontfaien zullen, ende die goede inder

n vanden Venne
re, Jan Reykens,

gelstaart aan de
diameter van 28
t daarop een tak.
tekende gotische
en gevat is: “.S:
net minder zorg
r, en de legende
egel van vanden
mm.

bdij van

k van Spalbeke,
ende Lambrecht
egeliken die dese
van Donck ons
rs van Sintruden
erdige heere van
breke van sinen
op zeker pande
kende] is, het sy
hen metten recht,
nisse wisen totten
hon reesch ende
lbeke met synen
e es ons scoutet
al tyt gesien ende
van Donck coemt
n den pertien die
voede, die heeren
vorseven ende
die goede inder

Zegel van Goyvaerts Claes.

Zegel van Willem vanden Venne.

heerlicheit van Spalbeke geleghen, ende als wy metten scoutet op die goede commen syn, soe es der meyer van Donck met sinen scepenen oec op die goede in present, ende dan alsoe maent der meyer van Donck syn scepenen wes vander zaken voere hon comen es, ende alsdan soe doen die scepenen van Donck die zake op wor voere ende wor omme dat die guede beclaecht ende uytgewonnen syn, ende totten beleyen gewyst syn ende metten rechte, dat alsoe van scepenen van Donck opgedaen synde, soe versuecht der meyer van Donck aen onsen scoutet van Spalbeke dat hy ons scepenen mane ende dat hi den pertien beleytenisse doen ende reesch ende eerde leveren te berghen ende te dalen, alsoe dat wy scepenen dan gemaent werden van onsen scoutet soe wisen wy nae aenbrengghen der scepenen van Donck dat ons scoutet vorseven den pertien reesch ende eerde verleenen sal te berghen ende te dalen, dat welich dat ons scoutet vorseven doet alsoe dat ende schuldich es te doene alsoe verre die guede in der heerlicheit van Spalbeke gelegen syn, ende dat alsoe gedaen syn, soe hanteren der meyer van Donck ende syn scepenen die zaken voert nae honre banck recht, ende van alsulken beleye hebben wy scoutet ende scepenen onsen gewoenlicken salaris ende al op goets cost van weligen clernisse der meyer van

Donck van ons scoutheit ende scepenen vorscreven begeert heet bescreven ende beziegelt te hebben. Ende alsoe hebben wy Goyvart Claes als scoutheit ende scepenen ende Willem vanden Venne als scepenen want wy egenen gemeynen ziegel en hebben ende ter beden onser mede gesellen want sy egeen propere ziegele en hebben voere ons selven ende voere onse mede gesellen onse propere ziegele deser tiegenwordigher litteren aen gehangen. Gegeven inden jaere ons heer M IIIIe ende L des XV dages in der maent van october.

Adres van de auteur:

Rijksarchief
Bampslaan 4
3500 Hasselt